

Richtlijn voor het beoordelen van het risico op 'spontane' takbreuk bij populieren

AANKNOPINGSPUNTEN VOOR VERANTWOORDE KEUZES

TEKST EN FOTO'S: GERRIT-JAN VAN PROOIJEN, ADVISEUR PROHOLD BOOMTECHNISCH ADVIES

De populier wordt van oudsher aangeplant als 'houtproducent' in bos en landschap. Deze bomen worden in het algemeen 'geogst' en vervangen als de houtaanwas begint af te nemen. Voor houtteelt is jarenlang geselecteerd op exemplaren die snel groeien met mooie rechte stammen. Hierdoor zijn er veel verschillende klonen en kruisingen tussen soorten populieren in de kwekerij verkrijgbaar.

Wijkers en blijvers

In de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw zien we de populier op grote schaal in het openbaar groen verschijnen. Het doel was om bij de grootschalige nieuwbouwprojecten uit die tijd, snel een groene woonomgeving te creëren. Met de snelgroeiende populierenklonen lukte dat prima. In veel gevallen werden de snelgroeiende bomen afgewisseld met langzamer groeiende, meer duurzame soorten (wijkers en blijvers). In de praktijk zijn de snelgroeiende bomen echter niet geweken.

Inmiddels zijn deze bomen meer dan 40 jaar oud. De snelgroeiende populierenklonen die gebruikt zijn, beginnen steeds vaker problemen te veroorzaken door takbreuk van ogenschijnlijk gezonde takken. Hierdoor kan forse schade of zelfs ernstig letsel ontstaan. Handhaving van deze bomen staat dan ook bij diverse boombeheerders ter discussie.

Uitzakkende takken

De basis van dit takbreukprobleem ligt in de lengte-dikte-verhouding van de takken. De lengtegroei in takken van veel populierensoorten en cultivars blijft lang doorgaan, terwijl de diktegroei daarbij achterblijft. Takken beginnen uit te zakken en de inwendige spanningen nemen sterk toe. Kleine verzwakkingen en veranderingen in de omstandigheden kunnen dan tot 'spontane' breuk van deze uitzakkende takken aanleiding geven.

In opdracht van de Intergemeentelijke Studiegroep Boomverzorging is een richtlijn ontwikkeld die gebruikt kan worden bij het beoordelen van populieren, gericht op dit verhoogde risico op takbreuk. Bij een periodieke boomveiligheidscontrole wordt doorgaans onvoldoende op deze specifieke problematiek gelet. Aanvullende kennis is noodzakelijk voor een goede beoordeling van populieren op dit risico. De richtlijn reikt hiervoor aanknopingspunten aan.

Richtlijn

De richtlijn is opgebouwd uit 8 stappen:

1. Selectie van populieren (soorten, hybriden, variëteiten en cultivars). Bij niet alle populieren'soorten' is de problematiek van takbreuk even groot. Er is een indicatieve lijst van de Nederlandse Dendrologische Vereniging waarin voor een groot aantal populieren'soorten' de gevoeligheid voor takbreuk is aangegeven. Bij soorten met een laag risico is er weinig verschil te zien met andere boomsoorten; soorten met een hoog risico vertonen wel veel verschil. Natuurlijk is er ook een middencategorie waarvoor geldt dat locaties met een gemiddeld hogere windbelasting wel een verhoogd risico opleveren (kust, open polders, in de directe omgeving van hoogbouw). Op windluwe locaties, verder landinwaarts zullen deze soorten nauwelijks een verhoogd risico opleveren.
2. Selectie van de populieren met een stamdiameter (dbh) van 40 cm of meer. Dit zijn over het algemeen volwassen, groot uitgegroeide populieren, waarbij de kans op takbreuk begint toe te nemen.
3. Selectie van de locaties waar de bomen staan op basis van gevaarzetting of voorzienbaar risico. Populieren die op locaties met een lage gevaarzetting staan, vragen geen bijzondere aandacht. De kans op schade door het uitbreken van takken is daar verwaarloosbaar. Bomen die op een locatie met een gemiddelde of een hoge gevaarzetting staan leveren wel een potentieel risico op. Deze groep komt in aanmerking voor een periodieke boomveiligheidscontrole waarbij extra aandacht wordt besteed aan het risico op het uitbreken van, ogenschijnlijk gezonde, takken. Deze beoordeling gaat verder dan de reguliere boomveiligheidscontrole.

Foto 1: Lage gevaarzetting en beperkte kroonvorming.

4. Beoordeel de kroon op kroonvorming. Hiermee worden symptomen bedoeld van het natuurlijke aftakelingsproces dat kenmerkend is voor oudere populieren. Dit proces uit zich in het uitbuigen en (uiteindelijk) afbreken van levende takken.

- **Geen tekenen van kroonvorming:**

- De kroonrand is gesloten.
- Er is sprake van een opgaande takstructuur.
- Er zijn geen gevolgen van takbreuk zichtbaar.

Foto 2: Geen tekenen van kroonvorming.

- **Beperkte kroonvorming:**

- De kroonrand is niet volledig gesloten.
- Er is sprake van uitbuigende dunne takken.
- Lokaal zijn gevolgen van takbreuk zichtbaar bij dunne takken.

- **Ernstige kroonvorming:**

- De kroonrand is niet gesloten, er zijn (grote) openingen.
- Er is sprake van uitbuigende dunne en dikke takken.
- Gevolgen van takbreuk zijn zichtbaar bij dunne en dikke takken.
- Op de dikke takken ontwikkelt zich waterlot.

Foto 3: Ernstige kroonvorming.

Snelgroeiende populierenklonen beginnen steeds vaker problemen te veroorzaken

- Op basis van een matrix kan bepaald worden of er maatregelen nodig zijn. Geen kroonvervorming houdt in dat er in principe nog geen maatregelen nodig zijn. Beperkte en ernstige kroonvervorming leidt op plaatsen met een gemiddelde of hoge gevaarstelling wel tot maatregelen.

Gevaarstelling	Kroonvervorming		
	Geen	Beperkt	Ernstig
Geen	Geen maatregelen / geen BVC nodig	Geen maatregelen / geen BVC nodig	Geen maatregelen / geen BVC nodig
Beperkt	Geen maatregelen / BVC eens in de 5 jaar	Attentieboom Verhoog de controlefrequentie	Attentieboom Verhoog de controlefrequentie
Algemeen	Geen maatregelen / BVC eens in de 3 jaar	Attentieboom Verhoog de controlefrequentie	Risicoboom. Neem veiligheidsmaatregel(en)
Verhoogd	Geen maatregelen / BVC jaarlijks	Risicoboom. Neem veiligheidsmaatregel(en)	Risicoboom. Neem veiligheidsmaatregel(en)

Matrix ter bepaling van te nemen maatregelen.

- Beoordeel de impact van de maatregel op de omringende populieren en neem een beslissing op boomniveau. Bij deze beslissing gaat het om de keuze van de meest geschikte maatregel en de urgentie of prioriteit die hiervoor geldt. Bij deze beslissing wordt met name voor lanen, rijen en groepen populieren ook gekeken in hoeverre uitval van enkele exemplaren in de laan, rij of groep van invloed is op de windbelasting die de omringende populieren ervaren. Bomen die eerst in de luwte van soortgenoten stonden, kunnen in één keer de volle wind vangen met een verhoogd risico op uitbreken van 'gezonde' takken tot gevolg.
- Evalueer de genomen beslissingen. Registreer de ervaringen. Op basis van ervaringen kunnen we meer leren over deze specifieke problematiek, waardoor verantwoorde keuzen gemaakt kunnen worden bij aanplant en beheer van populieren in het openbaar groen.
- Stel een monitoringsysteem in voor populieren. De systematische aanpak van de monitoring van populieren met een verhoogd risico op takbreuk is onderdeel van zorgvuldig boombeheer.

We mogen niet vergeten dat grote, inheemse bomen meerwaarde bieden

Maatregelen

Bij populieren met kroonvervorming op locaties met een gemiddelde of hoge gevaarstelling zijn maatregelen nodig. Een vraag die dan al gauw naar voren komt, is: 'Kunnen we deze bomen niet veilig snoeien?' Een snoeibeurt beperkt weliswaar het risico van uitbreken op dat moment, maar het is geen duurzame oplossing. Het inkorten van takken in de kroon is een relatief kostbare beheermaatregel die tot een verhoogde onderhoudsfrequentie leidt. Bij de snoeiwonden zullen nieuwe takken tot ontwikkeling komen die zich kenmerken door een sterke lengtegroei (om het bladverlies te compenseren) en een zwakkere aanhechting (waterlot) vergeleken met 'normale' takken. Dit sterk groeiende waterlot levert weer een verhoogd risico op uitbreken. Sterk inkorten van takken waarmee de kroon ingrijpend verkleind wordt en daarmee tevens de windbelasting, geeft een verhoogd risico op inrotting van de relatief grote snoeiwonden. Bij kandelaberen geldt dit in nog heviger mate en is er ook een risico op wortelsterfte als gevolg van het wegnemen van vrijwel alle bladmassa. Houtrotschimmels zullen dan ook in de wortels toe kunnen slaan, waardoor de veiligheidsrisico's op termijn niet langer alleen uit takbreuk zullen bestaan.

Meerwaarde

Het beheer van volwassen takbreukgevoelige populieren vormt dus een knelpunt. Instandhouding op locaties met een gemiddelde of hoge gevaarstelling leidt tot intensief onderhoud. De kosten die hiermee gemoeid zijn, komen doorgaans uit de reguliere beheerbudgetten en gaan vaak ten koste van het beheer van de overige bomen.

Moeten we dan maar snel afscheid nemen van al die oudere populieren? Zeker niet! We mogen niet vergeten dat dergelijke grote, inheemse bomen meerwaarde bieden. Om tot verantwoorde keuzes te kunnen komen, is het zinvol om het populierenbestand in kaart te brengen, de knelpunten ten aanzien van takbreuk daarin te selecteren en vervolgens te bepalen welke populieren gehandhaafd kunnen blijven (al dan niet met intensief beheer) en welke populieren beter vervangen kunnen worden. Bij een goede soortkeuze is 'bang zijn' voor populieren niet nodig en is herplant van populieren vaak mogelijk.

De 'Richtlijn takbreuk populier' is te downloaden op: <https://doi.org/10.18174/444237>